

Verwerking in de klas

Beren op de weg

Beren op de weg is een leesboek. Het bevat geen oefeningen. De bundel richt zich op leesplezier. Toch zou het jammer zijn om de verhalen alleen te lezen en er verder niks mee te 'doen'. In deze handleiding geven we een paar suggesties.

Wat ons betreft staat de inhoud voorop. We raden dus aan om eerst met de inhoud aan de gang te gaan en daarna pas met meer technische oefeningen zoals tempolezen, auditieve oefeningen, enz.

Voorkennis activeren

Voor het beter begrijpen van het verhaal is het goed om voorafgaand aan het (voor)lezen voorkennis te activeren met vragen als: Kijk naar het plaatje, wat zie je? Kijk naar de titel, waar zal het verhaal over gaan, denk je? Ook kunnen cursisten samen nadenken over de woorden die passen bij het thema. Het gaat niet om goed of fout, maar om het op gang brengen van de gedachten over en verwachtingen ten aanzien van het verhaal.

Actief luisteren

Voordat de cursisten zelf gaan lezen is het fijn als het verhaal eerst wordt voorgelezen. Dit ook omdat technisch lezen sommige cursisten nog voor problemen kan stellen. Als je als docent met een groep werkt, kun je de tekst ter plekke voorlezen. Hardop laten voorlezen door de cursisten is geen goed idee, in elk geval niet in de eerste fase van het werken met de tekst: de cursist die voorleest, heeft zijn handen vol aan het decoderen van de tekst en kan zich gelijktijdig niet voldoende richten op het begrijpen ervan. Van het voorlezen kan nog een actievere luisteroefening worden gemaakt door in de tweede voorleesronde kaartjes met woorden uit te delen die in de tekst voorkomen. Als de cursist bij het voorlezen het woord hoort dat op het kaartje staat, dan klopt hij of zij op de tafel of gaat staan. Je kunt daarbij differentiëren door van tevoren goed te bedenken wie je welk woord geeft: korte klankzuivere woorden voor de cursisten op A-niveau en langere onbekende woorden aan de C-cursist. Als je je niet zozeer op klank maar vooral op begrip wilt richten, kun je in plaats van geschreven woorden ook plaatjes uitdelen. Cursisten gaan dan staan als ze een woord horen dat op hun plaatje is verbeeld.

Een andere mogelijkheid (voor meer gevorderde lezers) is om per tweetal de tekst in stukken te knippen. Terwijl het verhaal voorgelezen wordt leggen de tweetallen samen de tekst op volgorde. Omdat de verhalen op drie niveaus worden aangeboden kun je de C-verhalen voorlezen, daarna lezen de cursisten zelf versie A of B.

Begrijpend lezen

Er zijn verschillende manieren om met begrijpend lezen aan de slag te gaan. Laat cursisten de tekst eerst horen en daarna zelf lezen. Vraag ze daarna de tekst in eigen woorden aan elkaar na te vertellen. Kernvragen zijn: Over wie gaat het verhaal? Wat is er gebeurd? Stel geen vragen over details van de tekst. Het is goed als cursisten leren focussen op de hoofdlijnen. Je richt de aandacht op de hoofdlijnen door daarover je vragen te stellen. Er zit ook humor in veel van de volksverhalen. Ook daar kun je vragen over stellen. Bijvoorbeeld: Vond je het grappig of leuk? Wat vond je grappig? Waarom is dat leuk?

Je kunt ook de opdracht geven om de lezers de belangrijke woorden te laten noemen. Een werkvorm waarmee je kunt werken aan een samenvatting, is 'Zoek de verschillen'. Laat cursisten (van niveau Alfa B of hoger) in tweetallen werken. Laat ze eerst de alfa A-tekst lezen en daarna de B- of C-tekst, afhankelijk van het niveau van de cursisten. Welke nieuwe informatie hebben ze na het lezen van de moeilijkere tekst? En welke woorden moet je kennen om het verhaal te begrijpen?

Technisch lezen

Je kunt de teksten op verschillende manieren gebruiken om te werken aan de technische leesvaardigheid van cursisten. Technisch lezen wil zeggen: het decoderen van de tekst, ofwel het omzetten van lettertekens naar klanken, uiteraard met het doel om betekenis op te nemen en dus de tekst te begrijpen. Technisch lezen is een wezenlijk onderdeel van het alfabetiseringsproces en is belangrijk voor de vloeiendheid van beginnende lezers.

Tegelijk vinden we dat betekenis altijd voorop staat. Oefeningen in technisch lezen vinden daarom, in onze visie, altijd plaats nadat er gewerkt is aan het begrijpen van de inhoud en boodschap van de tekst.

- **Tempolezen:** Laat cursisten een deel van de tekst lezen, afhankelijk van het niveau kan dit een fragment zijn van vijftig tot honderd woorden. Cursisten met een niveau boven A lezen het liefst een tekstfragment van het onderliggende niveau. Dus een cursist op C-niveau geef je een deel van een Alfa B-tekst, voor de B-cursist neem je de A-tekst. Voor de A-cursist is er geen onderliggend niveau, selecteer dan een fragment dat (technisch) betrekkelijk eenvoudig is. Laat de cursist het fragment (stil) lezen en bijhouden hoelang hij of zij erover doet (de meeste mobiele telefoons hebben een stopwatch). Laat het fragment meerdere malen lezen, na elkaar en op volgende dagen. Cursisten houden steeds de tijd bij. Als het goed is gaat het leestempo omhoog. Deze werkvorm draagt bij aan automatisering van het lezen. Als het (technisch) lezen vlotter gaat, dan is er meer ruimte in het brein om te focussen op betekenis.
- **Duo-lezen:** Bij deze werkvorm laat je cursisten in tweetallen een deel van de tekst lezen. De ene cursist leest hardop en de andere leest (en wijst) mee. Het kan een goed idee zijn om duo's van ongelijk niveau samen te stellen: de sterkere lezer helpt de zwakkere. Dit heeft echter ook nadelen, voor de sterkste cursist biedt de werkvorm dan minder uitdaging.
- Een combinatie van luisteren en technisch lezen is de volgende oefening. De docent leest een tekst voor de cursist. De cursist leest mee door met zijn vinger het woord aan te wijzen. Een moeilijkere variant hierop is dat de voorlezende docent af en toe een ander woord gebruikt dan in de tekst staat. Cursisten geven aan met een woord of een tik als het niet klopt. Een andere variant is om voor te lezen en af en toe een woord over te slaan.
- Je kunt ook cursisten woorden laten opzoeken met letters en clusters medeklinkers waar ze nog moeite mee hebben. Zoek de woorden met een b of p, of met een ui en eu, of met de clusters gr of br, of zoek alle woorden met -en aan het einde.
- Een oefening om te automatiseren is deze: zoek de woorden die je (technisch gezien) moeilijk vindt om te lezen. Schrijf die woorden onder elkaar op en lees ze vijf keer achter elkaar. Gaat het nu beter?

Praten

Alle verhalen zijn afkomstig uit de orale traditie van verschillende landen en culturen. Praat met cursisten over verhalen waaraan ze naar aanleiding van het lezen van de tekst moeten denken. Praat over de situatie waarin ze waren toen zij de verhalen hoorden. Wie vertelde er verhalen? Vertellen zij nu nog verhalen aan hun kinderen? Welke verhalen? Kennen ze dit verhaal ook? Lees het begin van het verhaal voor. Vraag cursisten te bedenken hoe het verder gaat. Laat dit in groepjes bespreken en daarna presenteren aan elkaar. Praat over de thematiek van het verhaal. Wat zouden de cursisten doen als ze in de schoenen stonden van de hoofdpersoon? Wat zou er gebeuren als de hoofdpersoon een andere beslissing had genomen?

Een andere manier om het verhaal te verwerken is het naspelen van het verhaal.

Woordenschat

Elk verhaal leent zich wel voor woordenschatuitbreiding. We gaan uit van drie categorieën:

- 1 Belangrijke woorden voor het juiste begrip van de tekst.
- 2 Nieuwe woorden om te leren (kan voor elke cursist anders zijn).
- 3 Moeilijke woorden om technisch te lezen (kan ook verschillend zijn per cursist).

De verwerking van deze woorden kan op verschillende manieren.

- Een woordspin maken met de hele groep, of in kleine groepjes. Bij het laatste kun je de woordspinnen met elkaar vergelijken. Naast de bekende woordspin zijn ook andere woordwebben zoals de woordkast (tegenstellingen), de woordtrap (een proces of ontwikkeling) en de woordparachute (een hiërarchische relatie) goede verwerkingsschema's.
- Woorden kunnen opgeschreven worden in een schrift. Cursisten kunnen de woorden illustreren met plaatjes of tekeningen.
- Een collage maken over het hele verhaal waarin de belangrijke woorden worden verbeeld. De collage kan je weer gebruiken om het verhaal na te vertellen.
- De belangrijke woorden op kaartjes schrijven; dit kan ook weer helpen om het verhaal na te vertellen. Staan de woorden eenmaal op kaartjes dan kun je die ook gebruiken om elkaar te overhoren.
- Memory maken van woorden of plaatjes of juist de koppeling tussen woord en plaatje. Zie voor woorden die technisch moeilijk zijn de tips bij technisch lezen. In de B- en C-teksten komt de verleden tijd voor. In het leerwoordenboek zijn de vormen van de verleden tijd ook opgenomen als trefwoord. De (niveau C-)lezers kunnen de woorden onderstrepen en, met hulp, opzoeken in het leerwoordenboek. Wij hebben gemerkt dat het veel succeservaring geeft als het lukt om op die manier de betekenis op te zoeken. Een andere tip is om een lijst te geven met de meest voorkomende werkwoorden in zowel de tegenwoordige tijd als verleden tijd. Maak er geen lange lijst van, dat demotiveert. Selecteer de meest relevante werkwoorden.

VERWERKINGSTIPS PER VERHAAL

De volgende algemene vragen kun je bij elk verhaal bespreken:

Voor het lezen: Kijk naar de titel en het plaatje. Waar zal het verhaal over gaan?

Na één keer lezen: Over wie gaat het? Welke woorden zijn belangrijk in dit verhaal?

Na het lezen: Wat vind je van dit verhaal? Wat leer van dit verhaal? Ken je verhalen die hierop lijken?

Hierna geven we een paar verwerkingstips per verhaal.

1 Een beer op de weg

1 Din en Tor zien een beer. Wat doet Din?

2 Wat doet Tor? Lukt zijn plan?

3 Wat zei de beer? Waarom zegt Tor dat?

4 Vind je Din een goede vriend?

5 Gevaar op school!

Bedenk samen een verhaal bij deze titel.

Wie zijn er? Wat is het gevaar? Hoe loopt het af?

2 De biet

1 Wat is er gek in dit verhaal?

2 Door wie gaat de biet los?

3 Van verhalen kun je vaak iets leren.

Wat leer je hier over samenwerken?

Werk jij graag samen? Waarom?

4 Werk samen. Maak een kort verhaal over een sok.

3 De hoedenman

1 De man verkoopt hoeden. Welke kleuren hebben de hoeden?

2 Waarom gaat de man slapen?

3 Wat gebeurt er als de man slaapt?

4 Op het laatst doen de apen wat de man zegt. Hoe komt dat?

5 Ken je het woord *na-apen*? Wat betekent het?

Speel het spel na-apen.

De een maakt gekke gezichten en moeilijke gebaren.

Je mag er geluid bij maken.

De ander doet het precies na.

Wissel daarna van rol.

4 De taal van de dieren

- 1 Waarom is de os zo moe?
- 2 Wat is de tip van de ezel?
- 3 Waarom zegt de ezel 'au'?
- 4 De os is ineens weer beter. Hoe komt dat?
- 5 Welke dieren ken je? Wat is de eerste letter?

Bedenk 15 dieren. Schrijf hieronder op.

a	aap	i	r
b		j	s
c		k	t
d		l	u
e		m	v
f		n	w
g		o	z
h		p	

- 6 Maak een poster met alle dieren van de boerderij.

Je mag tekenen, knippen en plakken.

Schrijf de naam van de dieren er ook bij.

5 Een jas op het pad

- 1 Nemu legt een jas op het pad.
Waarom doet hij dat?
- 2 Zeki mag niet over de jas.
Hoe gaat het verder?
- 3 Zeki gaat naar de vader van Nemu. Waarom?
- 4 Wat doet de vader van Nemu?
- 5 Wat vind jij oneerlijk? Praat er samen over.
Maak samen een lijstje van dingen die je oneerlijk vindt.

6 De man op de tak

- 1 Waarom pakt Hal zijn bijl?
- 2 Wat doet Hal fout?
- 3 Wat denkt Hal na zijn val? Waarom denkt hij dat?
- 4 Waarom zegt de vrouw: 'Hij is niet dood'?
- 5 Noem iets dat van hout is. Doe dat om de beurt.
- 6 Speel het verhaal na.

7 De vos en de raaf

- 1 Wat doet de raaf in het huis?
- 2 Wat is het plan van de vos?
Wat doet hij?
- 3 Waarom gaat de raaf zingen?
Wat gebeurt er daarna?
- 4 Welk dier is het slimst?
- 5 Wat zong jij toen je jong was?
Kun je dat lied nog zingen?
Waarover gaat dat lied?

8 Als je geld leent

- 1 De mannen hebben ruzie. Waarom?
- 2 Ad moet een steen halen. Waar? Waarom?
- 3 De rechter is heel slim. Hoe weet je dat?
- 4 Maak vier plaatjes bij het verhaal.
Laat zien wat belangrijk is.

9 Van wie is het kalf?

- 1 Waarom is Tijger niet blij?
- 2 Veel dieren zeggen: het kalf is van de geit.
Waarom doen ze dat?
- 3 Wat doet Aap en waarom doet hij dat?
- 4 Een geit kan geen kalf krijgen.
Bedenk samen nog vijf dingen die niet kunnen.

10 De kleren van de keizer

- 1 De keizer wil mooie kleren.
Wat zeggen de mannen?
- 2 Wat doen de mannen?
- 3 Iedereen zegt: de kleren zijn prachtig. Maar ze zien niks.
Waarom zeggen ze dat?
- 4 Wie spreekt de waarheid? Hoe weet je dat?
- 5 Dit verhaal gaat over bedriegen.
Ken je nog meer verhalen over bedriegen?
Praat er samen over.

11 Dertig vogels

- 1 Waarom gaan de vogels op reis?
- 2 Vinden ze wat ze zoeken? Waarom wel of niet?
- 3 Wanneer is iemand een goede koning?
Wat moet je dan doen en kunnen?
Maak een woordspin.
- 4 Wat is de les van dit verhaal, denk je?

12 Het spelbord

- 1 Van wie krijgt Mewal het spel?
- 2 Welke dingen krijgt Mewal (op zijn reis)?
- 3 Met welk ding komt Mewal thuis?
- 4 Welke bordspellen ken jij?
- 5 Bedenk samen: Wat zou je willen ruilen?
En waarvoor zou je het willen ruilen?

13 Geld of een vriend

- 1 De vader is heel boos op zijn zoon. Waarom?
- 2 De zoon moet het huis uit. Hij gaat naar zijn vrienden.
Wat doen zijn vrienden?
- 3 De vader helpt zijn zoon.
Wat leert de zoon?
- 4 Komt het weer goed? Hoe komt dat?
- 5 Hoe weet je of iemand een echte vriend is?
Bedenk samen wat belangrijk is.

14 De dans van de vogel

- 1 Het meisje tekent een mooie vogel op de muur.
Waarom doet ze dat?
- 2 Wat is er bijzonder aan deze vogel?
- 3 Wat wil de rijke man? Lukt dat?
- 4 De vogel danst niet mooi meer en gaat weg.
Waarom is dat?
- 5 Dans samen zoals de vogel doet.
Eerst zoals hij aan het begin danst, dan zoals hij de laatste keer danst.
Welke woorden passen bij de eerste dans? Welke bij de laatste?

15 Tijger in de val

- 1 Wat belooft de tijger aan de man?
Waarom belooft hij dat?
- 2 Ze vragen aan de boom: mag de tijger de man opeten?
Wat zegt de boom?
- 3 Aan welk dier vragen ze ook: mag de tijger de man opeten?
Wat zegt dit dier?
- 4 Wat gebeurt er met de tijger?
- 5 Vertel het verhaal aan iemand in het Nederlands.
Vertel het verhaal aan iemand in jouw moedertaal.

16 De slimme vrouw

- 1 Wat vinden de man en de vrouw?
Wat doen ze ermee?
- 2 Welk probleem heeft de vrouw?
Waarom legt ze overal koek neer?
- 3 Lees het gedicht.
Oefen een paar keer.
Lees het samen.
Maak er muziek bij.
 - Klap in je handen.
 - Tik op tafel.
 - Gebruik je stem.
 - ...Maak een liedje of rap van het gedicht.
Zing het samen.

17 Haas en Schildpad

- 1 De haas lacht om de schildpad. Waarom?
- 2 De haas gaat rusten. Hij denkt dat dat wel kan. Waarom?
- 3 Wat doet de schildpad?
- 4 Wie wint de wedstrijd? Had je dat gedacht?
- 5 Doe jij wel eens een wedstrijd?

Wat voor wedstrijd?

Speel samen een wedstrijd.

Bijvoorbeeld:

- Noem zoveel mogelijk woorden (dieren, schoolspullen) die beginnen met de letter...
- Verzamel in twee minuten zoveel mogelijk spullen (schoenen of potloden of brillen)
- Houd een wedstrijd hinkelen: wie is er het eerst bij de deur op een been?

18 Nanzi verdeelt bananen

- 1 Hoeveel bananen koopt de vrouw van Nanzi?
- 2 Wie verdeelt de bananen?
- 3 In het verhaal staat: Nanzi is slim. Waarom is Nanzi slim?
- 4 Wat vind jij van Nanzi? Vind je hem eerlijk?
- 5 Speel het verhaal na.

Tip: Gebruik papieren afbeeldingen van een banaan.

Deze kun je doorknippen. Zo kun je de verdeling van de bananen naspelen.

19 Boer zoekt vrouw

- 1 Wat heeft de boer wel?
Wat heeft de boer niet?
- 2 Wat belooft de buurman aan de boer?
- 3 Kaat wil niet met de boer trouwen.
Welk plan bedenkt ze?
- 4 Waarom moeten de mensen lachen?
- 5 Teken een paard met een trouwjurk.

20 De raaf en de maan

- 1 De man verstopt de maan. Waarom?
- 2 Waarom is het heel donker in de nacht?
- 3 Wat doet de raaf?
- 4 Van wie is de maan?
- 5 Wat weet jij over de zon en de maan?

Praat er samen over.